

Н. Ю. Шевченко,
Аспірантка Національного університету біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СВІТОВИЙ ДОСВІД МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ЗЕРНА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин самостійно діючи на світовому ринку держави мають значні труднощі у реалізації виробленої продукції, особливо в аграрній сфері. Такі важелі регулювання, як імпорتنі бар'єри, експортні субсидії, повинні забезпечити безперешкодний рух потрібного товару до споживача незалежно від його адресного походження. Але на шляху митної політики в кожній країні трапляються різноманітні перешкоди. Для вирішення проблем митного регулювання країни застосовують різні процедури захисту ринків зернової продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низку праць вітчизняних учених присвячено митному регулюванню у сфері агропромислового виробництва зокрема, О.О. Шпичак, Г.С. Лисогор, О.І. Гойчук, П.Т. Саблук та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення митного регулювання зерна та виявлення його особливостей у різних країн світу, зокрема України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна країна має свої особливості митного регулювання зерна. В Індії діє так звана відкрита генеральна ліцензія на імпортування кукурудзи з нульовою ставкою мита. Але коли на внутрішній ринок країни почалося масове надходження кукурудзи за демпінговими цінами, то для захисту власних фермерів уряд країни змушений був відокремити продовольчу кукурудзу від кормової та встановити імпорتنу квоту в обсязі 350 тис. тонн з обкладанням митом у межах квоти 15% від вартості партії товару. Якщо ж компанія імпортувала кукурудзу поза квоту, то імпортне мито вже дорівнювало 50%. Такий же рівень мита був установлений для імпортованого жита та сорго [3].

Колумбія, навпаки, у межах пов'язаних цін Андського торговельного об'єднання знизилася тариф на імпортування кукурудзи з 80% до 37%, реагуючи на різке підвищення світових цін і на продовольчу, і на кормову кукурудзу. Уряд африканської країни Малаві замість системи пов'язаних цін ввів систему індикативних цін на цю культуру [4; 3].

Уряд Таїланду при зростанні попиту кукурудзи на внутрішньому ринку при квоті 53,5 тис. тонн на

місяць дозволив її імпортувати понад квоти, але встановив додаткове мито в розмірі 4,7 долара США за тону імпортованого зерна [1; 3].

Прикладом того, як погодні умови, що впливають на обсяги валового збору зерна, можуть впливати на митні тарифи, є дії уряду Філіппін. Коли в результаті несприятливих погодних умов країна збрала значно менше кукурудзи, ніж потрібно для внутрішнього споживання, уряд знизив митну ставку на її імпортування з 65% до 35% вартості товару.

Угорщина при поганому врожаї кукурудзи на ланах країни для захисту внутрішнього ринку спочатку прийняла рішення щодо заборони експорту кукурудзи взагалі. Але наступний аналіз ринку зерна кукурудзи показав, що безпека зберігається при експорті продовольчої кукурудзи. Тому уряд прийняв рішення з початку 2001 р. зняти заборону на експорт такого зерна, залишивши заборону на експорт фуражної кукурудзи.

Значне зменшення урожаю через посуху в Болгарії у 2000 р. змусило уряд країни спочатку на сім місяців (до липня 2001 р.) взагалі відмінити митні збори на імпортовану пшеницю та ячмінь, а потім на підставі оцінки потреб та надходження на ринок власного зерна урожаю 2001 р. прийняти рішення щодо зменшення митних тарифів, що діяли до 2001 р., на тверду пшеницю на 15 — 18%, ячмінь — на 5 — 15% та кукурудзу — на 15 — 20% [3].

Канада, захищаючи власний ринок від надходження дешевої кукурудзи з її південного сусіда — США, у межах установлених правил торговельної угоди КАРТА включила так званий триггер (спусковий гачок), уводячи антидемпінговий тариф обсягом 4 долара США за кожен тону кукурудзи, що ввозиться в Канаду із США.

Уряд Бангладеш при отриманні урожаю рису обсягом понад внутрішні потреби країни і наявності запасів рису попередніх років заборонив імпортувати рису культури, а уряд Чеської Республіки у 2000 р., оцінивши можливості країни, прийняв рішення збільшити експортну квоту на продовольчу пшеницю з 50 до 200 тис. тонн.

Цікавими також є дії уряду В'єтнаму — члена торговельного об'єднання АСЄАН, до якого входять 9 країн

Південно-Східної Азії, у межах якого діє угода відносно Спільних Ефективних Преференційних Тарифів (СЕПТ). При перегляді списку товарів, які рухаються в межах ринку цього торговельного об'єднання, та тарифів на них уряд відмінив тарифи на пшеницю й насіння кукурудзи, а на такі види фуражного зерна, як ячмінь, овес та жито, встановив обсягом 3%. Крім того, на продовольчі товари, що містять зерно, залежно від виду товару і виду зерна, яке входить до його складу, були встановлені тарифи на рівні 5 — 20% [3; 4].

Бразилія, унаслідок поширення на більшій частині зони посіву зернових захворювань пшениці й побоюючись завезення головної та грибкових захворювань з імпоротною пшеницею, ще у 1996 р. запровадила такі тарифи на імпорт пшениці з США, які практично його зупинили. Але з листопада 2000 р. вони були відмінені для твердої червоної ярої та м'якої червоної пшениці при збереженні тарифів на рівні 13% вартості пшениці з країн, які входять до торговельного об'єднання МЕРКОСУР.

До перегляду рівня митних зборів примушує також необхідність виконання зобов'язань країн, прийнятих в угоді сільськогосподарства в процесі Уругвайського раунду переговорів. Так, Польща, переглянувши свої тарифи на сільськогосподарську продукцію, установила імпорتنі квоти на тверду та м'яку пшеницю, жито, ячмінь, овес та кукурудзу. При цьому для жита, ячменя, вівса та кукурудзи було встановлено нульове імпорتنе мито, для твердої і м'якої пшениці — відповідно 3% і 25% і 15% — для м'якої пшениці, що імпортується з країн ЄС. Чехія знизила імпорتنі тарифи на м'яку пшеницю, жито, ячмінь та овес з 21,8% до 21,2%, кукурудзу — з 17,5% до 17% і тверду пшеницю — з 3,7% до 3% [3].

Відповідно до Закону із сільськогосподарства (1996 — 2002 рр.) щодо сприяння експорту сільськогосподарської продукції, уряд США в 1999 р. запровадив Програму якісних зразків. Суть Програми в тому, що для стимуляції експорту американські експортери сільськогосподарської продукції, у тому числі зернової, звільняються від експортного мита на ті зразки продукції, які вони надсилають потенційним покупцям.

Україна з виробництва зернових традиційно посідала провідне місце в світі і по праву вважалася житницею Європи. У структурі загальної пропозиції зернових за той час найбільшу частину займала пшениця — 35,9 % (яра 23,6 та 12,3 % озима), ячмінь — 25 %, жито — 17,6 %, овес — 10 %, кукурудза — 4,8 %, просо — 2,3 %, гречка — 1,0 %, горох — 0,9 % [4].

Слід зазначити, що в Україні, яка традиційно вважалася експортером зерна, основну увагу в експортно-імпортних операціях приділено проблемам імпортного мита і практично відсутні проблеми експортного мита.

Для зернових культурах діють переважно специфічні та, меншою мірою, комбіновані види мита. При цьому вони здійснюються за пільговими або повними ставками митних тарифів. На насінневий матеріал практично за всіма видами зернових існує нульова ставка імпортного мита. За останні роки спостерігається ріст митних тарифів. Так, в адвалерному вимірі з пшениці вони зросли на 77 %, ячменю — на 39 % та кукурудзі — на 30 % [2].

Аналізуючи експорт зернових, можна відмітити, що за період 2000 — 2007 рр. він склав 6,35 млрд. дол. США (48,2 млн. тонн). При цьому спостерігається щорічне збільшення, крім неврожайного 2003 р. та 2006 — 2007 рр. Це пов'язано з тим, що внаслідок надзвичайно складних умов формування врожаю 2006 р. Урядом України була прийнята постанова щодо запровадження до кінця 2006 р. ліцензування пшениці та її сумішей із жит. З метою недопущення значного порушення рівноваги щодо продовольчого та фуражного зерна на внутрішньому ринку Урядом України було затверджено обсяги квот сільськогосподарської продукції, експорт якої підлягає ліцензуванню, що викликано необхідністю підвищення рівня продовольчої безпеки держави шляхом забезпечення формування державного продовольчого резерву в обсягах, передбачених законодавством.

Особливо позитивним кроком у вирішенні зернової проблеми України було прийняття 27.10.2003 р. Верховною Радою України Закону про продовження нульової ставки ввізного мита на пшеницю та жито до 01.08.2004 р. та встановлення пільг для імпортерів щодо сплати ПДВ — 180-денну відстрочку після подання митним органам податкового векселя на 180 діб [2; 4].

Переважну частину експортованого Україною зерна становить: ячмінь — 43,9% в середньому за 8 років (значні обсяги експорту спостерігались в 2000, 2003 та 2007 рр.); пшениця — 37,8% (значні обсяги експорту спостерігались в 2001, 2002, 2005 та 2006 рр.); кукурудза — 16% (значні обсяги експорту спостерігались в 2003, 2004 та 2007 рр.) [4].

Висновки. Отже, економічна ситуація на ринку зернових України в останні роки була складною у зв'язку з відсутністю досконалих ринкових відносин взагалі, в експортно-імпортних операціях із зерном зокрема. Зниження рентабельності обумовлено, головним чином, за рахунок зниження рівня цін, і при реалізації на внутрішньому ринку, і при експорті.

На сьогодні залишається багато проблем, які потребують негайного вирішення, а саме: щодо забезпечення стабільної цінової ситуації в умовах підвищеного (понад 40 млн. тонн) виробництва зерна, ефективною підтримки товаровиробника (сьогодні він одержує лише близько третини вартості кінцевого продукту),

ефективного використання державою експортного потенціалу, запровадження ефективного механізму регулювання внутрішнього зернового ринку.

Саме тому експорт і імпорт зерна повинен здійснюватися з урахуванням необхідності захисту інтересів вітчизняних товаровиробників у сфері агропромислового виробництва й забезпечення продовольчої безпеки України. Захисні заходи треба здійснювати у формі кількісних обмежень чи введення митних тарифів до такого рівня й на такий термін, що можуть бути необхідні для запобігання загрози його для внутрішнього ринку. Треба встановити порядок і умови введення і застосування граничних цін, на основі яких визначатиметься митна політика. Одним із важливих напрямків підтримки експорту є розбудова системи річкових та морських припортових елеваторів. Треба передбачити поетапні зниження митних тарифів з одночасним посиленням нетарифних методів регулювання й захисту внутрішнього ринку.

Першочергове завдання держави — гарантувати продовольчу безпеку населення. Тому формування достатніх запасів зерна (продовольчого та фуражного), а це, за рекомендаціями ФАО, як мінімум двомісячний запас внутрішнього споживання, є пріоритетним завданням Уряду. Таким потребам відповідає обсяг зерна на підприємствах від 2,5 до 3 млн. тонн [2].

Не менш важливим завданням держави є цінове регулювання ринку. З метою запобігання стрімкого обвалу цін, особливо період перших двох-трьох місяців після збирання врожаю, держава повинна вилучати з ринку 2 — 3 млн. тонн продовольчого зерна, у тому числі близько 0,6 — 0,8 млн. тонн на формування Аграрним фондом державного продовольчого резерву та 1,5 млн. тонн — на створення тримісячного незнижуваного регіонального запасу зерна [2].

Митна політика в торгівлі зерном відіграє провідну роль в агропромисловому виробництві й ефективно митне регулювання дозволить активізувати торгівлю зерном, що, у свою чергу, зробить стимулюючий вплив на внутрішній ринок зерна.

Література

1. **Лисогор Г. С.** Ринок зерна: поточна кон'юнктура і прогноз / Г. С. Лисогор, О. О. Шпичак // Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на перше півріччя 2004 р. / за ред. О. М. Шпичака, А. В. Разгона. — К. : ІАЕ УААН. — 2003. — Вип. 11. 2. **Проект**

програми «Зерно України 2008 — 2015» // Міністерство аграрної політики України, 2007 — 38 с. 3. **Саблук П. Т.** Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П. Т. Саблук, А. А. Фесина, В. І. Власов / за ред. П. Т. Саблук. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2005. — 242 с. 4. **Шпичак О. О.** Оподаткування експорту — імпорту продукції рослинництва та продуктів її переробки / О. О. Шпичак. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2004. — 258 с.

Шевченко Н. Ю. Світовий досвід митного регулювання експорту зерна

Установлено особливості митного регулювання зерна різних країн світу, зокрема України. Розглянуто проблеми митного регулювання різних країн та шляхи їх вирішення в цій галузі. Виявлено сучасні тенденції розвитку експорту зерна. Наведені показники експорту в галузі зернових культур. Виявлено причини зміни показників упродовж 2007 — 2008 рр.

Ключові слова: митне регулювання, зовнішньоторгівельна діяльність, експорт, митний тариф, зерно.

Шевченко Н. Ю. Мировой опыт таможенного регулирования экспорта зерна

Установлены особенности таможенного регулирования зерна разных стран мира, в частности Украины. Рассмотрены проблемы таможенного регулирования разных стран и пути их решения в данной отрасли. Вывявлены современные тенденции развития экспорта зерна. Приведены показатели экспорта в отрасли зерновых культур. Вывявлены причины изменения показателей на протяжении 2007 — 2008 гг.

Ключевые слова: таможенное регулирование, внешнеторговая деятельность, экспорт, таможенный тариф, зерно.

Shevchenko N. World experience of custom adjusting of export of grain

The features of the custom adjusting of grain different countries of the world, in particular Ukraine are found out. Problems of the custom adjusting of different countries and ways of their decision in this industry are determined. The actual progress of export grain trends is found out. The indexes of export in industry of grain are resulted. The reasons of change of indexes during 2007 — 2008 are determined.

Key words: Custom adjusting, foreign trade activity, export, custom tariff, grain.